שבילי פנחס

"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה"

השילוב הנפלא של קדושת שרה אמנו בגושן בקדושת יוסף הצדיק שסללו הדרך לישראל במצרים

בפרשתנו פרשת ויגש דבר בעתו מה טוב, להתבונן בשליחותו של יעקב אבינו לעשות הכנה במצרים לירידתו יחד עם שבעים נפש (בראשית מו-כח): **"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה"**. ופירש רש"י: **"להורות לפניו, כתרגומו, לפנות לו מקום ולהורות היאך יתיישב בה. לפניו, קודם שיגיע לשם. ומדרש אגדה, להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה"**.

וצריך ביאור מה שבחר יעקב אבינו לעשות הכנה לגלות מצרים על ידי הצירוף של החוט המשולש: **יהודה, יוסף, גושן**. והנה מה שבחר מכל השבטים לשלוח דוקא את יהודה, מצינו במדרש תנחומא (סימן ט) הטעם לכך, כדי לפייסו על מה שחשד בו בכל השנים הללו שלא ראה את יוסף שהוא הרג אותו:

"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף וגו', זה שאמר הכתוב (ישעיה יא-יג) **וסרה קנאת אפרים, לפי שהיה יעקב אבינו סבור שיהודה הרג את יוסף, בשעה שהביאו לו את הכתונת, שנאמר** (בראשית לז-לג) **ויכירה ויאמר כתונת בני חיה רעה אכלתהו, ואין חיה אלא יהודה שנאמר** (שם מט-ט) **גור אריה יהודה, והיה אומר יעקב ליהודה, אתה הוא שטרפת אותו, לפיכך** (שם לז-לד) **ויקרע יעקב שמלותיו ויקומו כל בניו וכל בנותיו וגו'...**

וכל אותן השנים שהיה יוסף חוץ לאביו, היה בלבו של יעקב שיהודה הרגו, מנין אתה למד מבנימין, שכך אמר יהודה ליוסף, (שם מד-לב) **כי עבדך ערב את הנער, כיון שנתן נפשו על בנימין ונתוודע יוסף, נמצא יהודה נקי מכל אותן הדברים, הוי וסרה קנאת אפרים, לכך כתיב ואת יהודה שלח לפניו"**.

אולם ראוי להתבונן על מה ששלח יעקב את יהודה דוקא לגושן, הן אמת שהסיבה לכך היא מאד ברורה, משום שיוסף הזמין אותו להתיישב בגושן, כמו ששלח לומר ליעקב (שם מה-י): **"וישבת בארץ גושן והיית קרוב אלי אתה ובניך ובני בניך וצאנך ובקרך וכל אשר לך"**. אולם עדיין צריך ביאור, מה ראה יוסף על ככה להזמינו להתיישב דוקא בגושן.

עוד ראוי לבאר מאמר פלא במדרש תנחומא (סימן ו): **"ואת יהודה שלח לפניו. ילמדנו רבינו אימתי מברכין על הנר במוצאי שבת, כך שנו רבותינו אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו, ומנין למדו מן הקב"ה שנאמר** (שם א-ד) **וירא אלקים את האור כי טוב, ואחר כך** (שם) **ויבדל אלקים בין האור ובין החושך, רבי זעירא בר אבהו אמר, מכאן שמברכין על הנר במוצאי שבת משיאותו לאורו"**.

ונתייגעו המפרשים לבאר כוונת המדרש, מהו הקשר בין מה שמברכים על הנר במוצאי שבת, למה ששלח יעקב את יהודה אל יוסף להורות לפניו גושנה. זאת ועוד, איך הביא המדרש ראיה שמברכים על הנר רק אחרי שנהנים מאורו, ממה שכתוב: **"וירא אלקים את האור כי טוב"**, ואחר כך: **"ויבדל אלקים בין האור ובין החושך"**, היכן מצינו שם שבירך הקב"ה על האור. ואין ספק כי חכמינו ז"ל כדרכם בקודש טמנו בדבריהם חידה סתומה, לבאר מה ששלח יעקב את יהודה אל יוסף, וצריך ביאור להבין כוונתם העמוקה בזה.

יוסף הצדיק בחר בגושן שקיבלה שרה במתנה מפרעה

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה, על פי מה שכתבו בעלי התוספות ב"דעת זקנים" בפרשתנו דברי אלקים חיים, לפרש מה שכתוב כשהלך יוסף לקבל את פני יעקב אביו שהגיע למצרים (שם מו-כט):

"ויעל לקראת ישראל, פירוש עליה היתה לו על שהלך לקראת אביו לכבדו. דבר אחר לכך נאמר ויעל, לפי שארץ גושן גבוה מארץ מצרים, לפי שהיא עומדת בגבול ארץ ישראל, שנאמר (יהושע טו-נא) **גּוֹשֶׁן וְחוֹלוֹן וְגִילֹה. ולפי שהלך יהודה בשביל אביו אצל יוסף להורות לפניו גושנה זכה ונפלה בחלקו, וגושן נתן פרעה לשרה אמנו, ולכך בחרו בה ישראל ונפלה בחלקם ולא ערערו בה מצרים"**.

נרחיב לבאר דבריהם הקדושים על פי מה שכתוב (שם יא-טז): **"ויקח יהושע את כל הארץ הזאת ההר ואת כל הנגב ואת כל ארץ הגושן"**. וכתב על זה הרד"ק בפירוש הראשון: **"אין זה גושן של מצרים"**. ושוב הביא עוד פירוש בשם המדרש [שלא נמצא אצלנו]: **"ובדרש אומר כי היה גושן של ארץ מצרים והיא נבלעת בתוך ערי ישראל, כמו שאמר ויעל לקראת אביו גושנה, מלמד שהיא בעלייה כלפי ארץ ישראל, ובזכות שהלך יהודה בשליחות אביו להורות לפניו, זכה שיהיה לחלקו ארץ גושן שהיא טובה"**.

הנה כי כן זהו ביאור דברי בעלי התוספות ההולכים בשיטת המדרש, כי גושן שנזכרה בספר יהושע מגבולות ארץ ישראל, היא אותה גושן שהיתה במצרים, אלא שאחר כך סופחה להיות חלק בלתי נפרד מארץ ישראל [כמו שיתבאר הטעם להלן]. והנה בספר יהושע מונה את הנחלה של שבט יהודה (שם טו-כ): **"זאת נחלת מטה בני יהודה למשפחותם"**. ומונה הכתוב (שם נא) בין נחלתם את גושן, שזכה בה יהודה, משום שהלך בשליחות אביו אל יוסף להורות לפניו גושנה.

בדרך אגב מגלים לנו בעלי התוספות בתוך דבריהם הנ"ל, הטעם שהסכימו המצרים שיספחו ישראל את ארץ גושן להיות חלק בלתי נפרד מארץ ישראל: **"וגושן נתן פרעה לשרה אמנו, ולכך בחרו בה ישראל ונפלה בחלקם ולא ערערו בה מצרים"**. ביאור דבריהם על פי מה שמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק כו):

"רבי יהושע בן קרחא אומר, מאהבתו אותה פרעה כתב לה בשטר כתובה כל ממונו, בין זהב, בין כסף, בין עבדים, בין קרקעות, וכתב לה את ארץ גושן לאחוזה, לפיכך ישבו ישראל בארץ גושן שהיא של שרה אמנו. וכתב לה את הגר בתו מפילגשו לשפחה... שנאמר (שם טז-א) **ושרי אשת אברם לא ילדה לו ולה שפחה מצרית ושמה הגר. השכים פרעה בבוקר נבהל ונחפז שלא קרב לשרה, וקרא לאברהם ואמר לו, הרי אשתך וכל**

שטרות מתנותיה עמה, לך ואל תעמוד בארץ הזאת, שנאמר (שם יב-יט) **הנה אשתך קח ולך".**

לפי זה מבארים בעלי התוספות הטעם שהסכימו המצרים שיספחו ישראל את ארץ גושן לארץ ישראל ולא נלחמו עליה, כי פרעה מלך מצרים כבר נתן את ארץ גושן לשרה בכתובתה, וגם אחרי שהקב"ה הביא על פרעה מכות ולא קרב אל שרה, שלח את אברהם עם שרה יחד עם כל המתנות שנתן לה, וכך נשארה ארץ גושן נחלה לישראל משרה אמנו.

ה"חתם סופר" מחזק השיטה שגושן היא מארץ ישראל

והנה מה שמצינו בענין זה דברים נפלאים בדברי ה"חתם סופר" **בדרשותיו** (חלק א דף פה טור ב ד"ה ויחי יעקב), שעמד על מה שכתוב (בראשית מז-כח): **"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה".**

וכתב הריב"א בפירושו על התורה: **"ויהי ימי יעקב. אומר רבינו תם מאורליינש, שלכך לא כתוב ויהיו** [ימי יעקב] **כמו שנאמר באברהם ויצחק, לפי שלא חי יעקב בחיים טובים אלא** [ל"א שנה] **כמנין ויה"י, והן הי"ד** [שנה] **שלמד תורה בבית עבר, והי"ז שנה שהיה עם יוסף בנו במצרים".**

מתמה על כך ה"חתם סופר" בלשון קדשו: **"ולכאורה קשה בעיני להשוות חיותו בבית עבר בקדושת ארץ ישראל לחיותו במצרים ערות הארץ".** מזה מסיק ה"חתם סופר": **"ומכאן ראיה ברורה למה שכתבו תוספות** (ב"דעת זקנים" שהבאנו לעיל), **דהך גושן היינו אותו גושן שכתוב בספר יהושע בנחלת בני יהודה והיה מארץ ישראל".**

והוסיף ה"חתם סופר" לפרש בזה מה שאמר הקב"ה ליעקב אבינו (שם מו-ד): **"אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה".** הזכיר הקב"ה ב' עליות, עליה אחת שיעלה אותו לגושן שיש לה קדושת ארץ ישראל, ועליה שניה שאחרי פטירתו יעלה אותו להיקבר במערת המכפלה שיש לה קדושה מיוחדת.

גושן נתקדשה בקדושת ארץ ישראל בזכות יעקב ובניו שעסקו שם בתורה

הנה מה טוב ומה נעים להעלות על שלחן מלכים, מה שמצינו בענין זה שיח סוד שרפי קודש מרבותינו הקדושים מבעלזא זי"ע, ונפתח בדברי כ"ק מרן רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע, שהביא הוכחה ברורה למה שהביא הרד"ק בשם המדרש, שגושן עצמה שהיתה בגבול מצרים עלתה להיות חלק מארץ ישראל, ממה שכתוב בסיום פרשתנו (שם מז-כז): **"וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד".**

ומפרש בזוהר הקדוש (פרשתנו ריא:): **"ויאחזו בה אחסנת עלמין"** [אחזו בגושן ירושה עולמית], **ויאחזו בה, דהא להון אתחזי כמה דאוקמוה"** [נתאחזו בה שהרי להם היא ראויה כמו שביארו]. ולכאורה יפלא איך אמר שאחזו בה **"אחסנת עלמין"** - ירושה עולמית, הלא בני ישראל יצאו ממצרים ולא נשארו בגושן. ומוכח מכאן שהזוהר סובר כמדרש שהביא הרד"ק, שגושן התרוממה להיות חלק מארץ ישראל בזכות התורה שעסקו שם.

הנה כי כן זהו ביאור הזוהר שמפרש מה שכתוב: **"וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה"** - **"אחסנת עלמין"** ירושה עולמית, כי היא נספחה להיות חלק מארץ ישראל. ומוסיף הזוהר: **"ויאחזו בה, דהא להון אתחזי"**, שהרי להם היא ראויה, **"כמה דאוקמוה"**, כמו שהעמידו יעקב ובניו את קדושת המקום על ידי שעסקו שם בתורה ובעבודת ה', לכן נתקדשה גושן בקדושת ארץ ישראל.

והוסיף לבאר בזה מה שפירש בתרגום יונתן מה שכתוב: **"וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה"** - **"ויתיב ישראל בארעא דמצרים ובנו להון בתי מדרשין".** וצריך ביאור היכן רמוז כאן שבנו להם בתי מדרשות. לפי האמור דייק כן ממה שכתוב: **"ויאחזו בה"**, שהכוונה בזה כמו שמפרש בזוהר הקדוש: **"אחסנת עלמין"**, שאחזו בה ירושה עולמית, כי נעשית חלק מארץ ישראל. ועל זה בא התרגום יונתן לפרש איך נתקדשה בקדושת ארץ ישראל, כי בנו שם בתי מדרשות לעסוק בתורה.

בנו כ"ק מרן רבי אהרן מבעלזא זי"ע דיבר בקדשו לפרש לפי זה כמין חומר שני הפירושים שהביא רש"י בפסוק: **"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה".** פירוש א'. **"להורות לפניו, כתרגומו, לפנות לו מקום ולהורות היאך יתיישב בה".** פירוש ב'. **"ומדרש אגדה, להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה".**

ויש לומר ששני הפירושים מתכוונים למקום אחד, כי הפירוש הראשון כתרגומו הכוונה בזה: **"לפנות לו מקום"**, לפנות משם את המקום של טומאת מצרים, **"ולהורות היאך יתיישב בה"**, להמשיך קדושת ארץ ישראל כדי שיוכלו להתיישב בה עולמית. וזהו גם כן הביאור בפירוש השני של המדרש אגדה: **"לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה"**. כי בזכות שיתקנו בגושן בית תלמוד לעסוק בתורה, יזכו להמשיך בה קדושת ארץ ישראל.

בזכות שרה אמנו נתקדשה גושן בקדושת ארץ ישראל

בדרך זו במסילה נעלה לבאר כוונתו העמוקה של יעקב אבינו: **"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה"**, על פי מה שביאר האלשיך הקדוש בפרשתנו, הטעם שבחר יוסף את ארץ גושן למקום מגוריהם של יעקב אביו ואחיו השבטים, כי בארץ מצרים ערות הארץ שלטה טומאה גדולה מצד השר של מצרים, אבל ארץ גושן שניתנה לשרה אמנו שהיתה תמימה במעשיה, נסתלקה משם טומאת מצרים בזכות קדושתה של שרה, הנה הם דברי האלשיך בלשון קדשו:

"אמר וישבת בארץ גושן, לומר אינך מסתופף תחת טומאת השר, כי הנה וישבת בארץ גושן כי אין טומאה מרחפת שמה כיתר גבול מצרים, והוא כי הלא קיבלו רבותינו ז"ל כמפורש בפרקי רבי אליעזר כי ארץ גושן ניתנה במתנה גמורה לשרה אמנו מאז ירדה מצרימה, ומצדה שרתה קדושה במקום ההוא. וזהו וישבת בארץ גושן".

כעבדא קמיה מאריה נראה להוסיף תבלין לדבריו הקדושים, על פי הקדמה יקרה שגילו לנו חכמינו ז"ל במדרש (ויק"ר לב-ה): **"שרה אמנו ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה, ונגדרו כל הנשים בזכותה. יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה, ונגדרו ישראל בזכותו. אמר רבי חייא בר אבא, כדאי היה גדור ערוה בעצמו שנגאלו ישראל על ידו".**

ביאור המדרש שמקשר מה ששלח יעקב את יהודה ליוסף למה שמברכים על הנר במוצאי שבת

בעלי התוספות: יוסף בחר ליעקב אביו להשתקע בגושן כי שרה אמנו קיבלה מפרעה את גושן במתנה

בעלי התוספות: גושן שהיתה במצרים התרוממה להיות חלק בלתי נפרד מארץ ישראל

הוכחות ה"חתם סופר" ורבותינו הקדושים מבעלזא זי"ע שגושן התרוממה להיות חלק מארץ ישראל

אלשיך הקדוש: על ידי שקיבלה שרה מפרעה את גושן במתנה ירדה ממנה טומאת מצרים ושרתה עליה קדושת שרה

מדרש: שרה ויוסף שעמדו בקדושתם במצרים סללו את הדרך לכל ישראל שיעמדו בקדושתם במצרים

"וירא יעקב כי יש שבר במצרים" - י"ש נוטריקון י'וסף ש'רה שהקדימו לעשות שבר בטומאת מצרים

יעקב אבינו שלח את יהודה אל יוסף גושנה לעשות הכנה לירידת ישראל למצרים בקדושת שרה ויוסף

נמצינו למדים מזה, כי על ידי שנלקחה שרה אמנו לפרעה ועמדה בקדושתה, סללה את הדרך לכל הנשים לעמוד בקדושתן במצרים, ויוסף הצדיק על ידי הניסיון הקשה שהיה לו עם אשת אדוניו ועמד בקדושתו, סלל את הדרך לכל האנשים לעמוד בקדושתם במצרים, ובזכות קדושה זו שהיו גדורים בעריות זכו לצאת מגלות מצרים.

"כי יש שבר במצרים" י"ש נוטריקון י'וסף ש'רה

יומתק לפרש בזה רמז הכתוב בפרשת מקץ (בראשית מב-א): **"וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו למה תתראו, ויאמר הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה ושברו לנו משם ונחיה ולא נמות"**. הענין בזה כי יעקב ובניו השבטים נתייראו לרדת למצרים ערות הארץ, מחשש שיתערבו ישראל עם המצרים וילמדו ממעשיהם. אולם כאשר ראה יעקב ברוח קדשו ששרה אמנו ויוסף הצדיק שברו בקדושתם את קליפת מצרים, וסללו בכך את הדרך לכל ישראל לעמוד בקדושתם, הורה לבניו לרדת מצרימה כי שוב אין חשש שיכשלו שם בעניני קדושה.

וזהו פירוש הכתוב: **"וירא יעקב כי יש שבר במצרים" - י"ש נוטריקון י'וסף ש'רה**, שעשו שבר בטומאת מצרים על ידי שעמדו בקדושתם וסללו את הדרך לכל ישראל להתקדש במצרים, **"ויאמר יעקב לבניו למה תתראו"**, ופירש בתרגום יונתן: **"למא דין אתון דחלין למיחות למצרים"**. פירוש, למה אתם מתייראים לרדת למצרים.

ואם תאמרו שאתם מפחדים שלא תוכלו לעמוד בקדושתם, לכן כדי להוציא מהם חשש זה: **"ויאמר הנה שמעתי כי יש שבר במצרים" - י'וסף ש'רה** עשו כבר שבר בטומאת מצרים, ואם כן **"רדו שמה"**, תוכלו להיות שם בגלות מצרים רד"ו שנה, **"ושברו לנו משם"**, כדי שתוכלו לשבור לנו משם טומאת מצרים על ידי שתהיו גדורים בעריות, **"ונחיה ולא נמות"**, שלא נהיה בבחינת רשעים אשר עליהם אמרו חז"ל (ברכות יח:): **"רשעים בחייהן קרויים מתים"**, כי אם בבחינת צדיקים אשר גם במיתתן קרויים חיים.

הנה כי כן הרווחנו להבין ביתר שאת דברי האלשיך הקדוש, שיוסף בחר שיעקב ואחיו יתיישבו בארץ בגושן משום שנתקדשה על ידי שנתנה פרעה מתנה לשרה אמנו, ולפי האמור הביאור בזה, כי מאחר שבלקיחתה לפרעה עמדה בקדושתה וסללה בכך את הדרך לכל נשות ישראל להתקדש במצרים, לכן כשקיבלה מפרעה שורש הטומאה את גושן למתנה, הרי במסירה זו סילק פרעה עצמו את כל כוחות הטומאה של מצרים משם, ומסר לה את השליטה להמשיך קדושתה על גושן.

מעתה יאירו עינינו להבין מעט מזעיר כוונתו של יעקב אבינו, שעשה הכנה לקראת ירידתו עם שבעים נפש למצרים: **"ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה"**, כי מצד אחד שלחו אל יוסף הצדיק שעמד בקדושתו במצרים בניסיון הקשה שהיה לו עם אשת אדוניו, וסלל בכך את הדרך לכל ישראל שיעמדו בקדושתם במצרים, ומצד שני שלחו אל ארץ גושן שנתבטלה ממנה טומאת מצרים, ובמקומה שרתה עליה קדושה גדולה בזכות שרה אמנו, ועל ידי חיבור נפלא זה של שרה ויוסף שסללו את הדרך לכל ישראל, כבר יוכלו יעקב ושבעים הנפש אנשים נשים וטף לרדת למצרים ביודעם שיוכלו לעמוד שם בקדושתם.

הקשר הנפלא בין שליחות יהודה אל יוסף למה שמברכים על האש במוצאי שבת

בדרך המלך נלך לבאר בזה מאמר המדרש, שמקשר את שליחות יהודה אל יוסף למה שמברכים על הנר במוצאי שבת, על פי מה שגילה הגה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע בספריו הקדושים כמה פעמים יסוד גדול בענין הבדלה, כי אף שאנו מבדילים בין קדושת השבת לששת ימי החול, אבל תכליתה היא דוקא להמשיך מקדושת השבת לששת ימי החול, והנה מה שכתב על כך ב"פרי צדיק" (פרשת תרומה אות יג) בלשון קדשו:

"להבין ענין הבדלה על היין דשבחוהו רבנן ז"ל (שבועות יח:), **ובשלמא בכניסתו זוכרהו על היין ששמח בקבלת שבת, אבל ביציאתו שנסתלק יום הקדוש לכאורה היה צריך להיות להיפך ולשמחה מה זו עושה. אך הענין דבאמת קדושת השבת קביעא וקיימא שהשם יתברך מקדשו, ואם כן מה יתרון להאדם בקדושת שבת...**

רק דקדושת שבת הוא כעין הקדמה לימי המעשה, שעל ידי זה נמשך הקדושה לו' ימים שאחריו, וכמו דאיתא בספרים הקדושים המשל לאב שניסה בנו באיזה חידה, שאומר לו כל ההקדמות השייכים לפתרון החידה כדי שיגידה, ואף שהבן אינו מחדש כלל מכל מקום נקרא ההגדה על שמו.

וכן בקדושת השבת שהשם יתברך מקדשו, כדי שישראל ידביקו ימי המעשה לקדושת השבת, ועל זה אנו מתפללין (מוצאי שבת בברכת חונן הדעת) [אבינו מלכנו] **החל עלינו הימים** [הבאים לקראתנו לשלום חשוכים מכל חטא ומנוקים מכל עון] **ומדובקים ביראתך... וזה ענין היין להבדלה להמשיך היראה דשבת, שאמרו** (ירושלמי דמאי פ"ד) **אימת שבת על עם הארץ, וכל ישראל נקראו בשבת יראי שמי** [כמבואר בגמרא (תענית ח:): "שמש בשבת צדקה לעניים שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא"], **וצריך להמשיך היראה לימי המעשה...**

וזה ענין היין להבדלה שמורה על שמחה, והוא להמשיך בחינת היראה דשבת לחול, וכענין סעודת מלוה מלכה שאמרנו שהוא מלשון הפעם ילוה וגו', שהיא לחבר קדושת השבת לימי החול. והוא כעין מה שאמרו (ברכות לא.) **אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו, ועושה פעולה בשעה שנפטר מחברו כדי שיזכרהו, וכן ענין קדושת שבת מתוך ההבדלה על היין זוכרהו".**

ב"פרי צדיק" (פרשת בראשית אות טו) הביא סימוכין לכך, ממה שנהגו להקדים ששה פסוקים שנזכרה בהם לשון ישועה לפני שמברכים על הכוס בהבדלה, כדי להמשיך קדושת השבת לששת ימי המעשה, והנה הם: **"הנה אל 'ישועתי' אבטח ולא אפחד. כי עזי וזמרת יה ה' ויהי לי 'לישועה'. ושאבתם מים בששון ממעיני 'הישועה'. לה' 'הישועה' על עמך ברכתך סלה... ה' 'הושיעה' המלך יענינו ביום קראנו... כוס 'ישועות' אשא ובשם ה' אקרא".**

וחזר על זה ב"פרי צדיק" (חנוכה אות ג): **"וכבר אמרנו כי במוצאי שבת קודש קודם הבדלה אומרים ו' לשונות של ישועה, כי בשבת אני ה' מקדשכם השם יתברך בעצמו משפיע קדושה, ובצאת השבת מסתלק הקדושה, ועל זה מבקשים ו' פסוקי ישועה על ו' ימי המעשה להיות זה נקבע בלב".**

סימוכין מדברי הרמב"ם שהבדלה היא בכלל זכירת השבת

ויש להביא סימוכין לכך ממה שכתב הרמב"ם (הלכות שבת פכ"ט ה"א): **"מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר** (שמות כ-ח) **זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרהו זכירת שבח וקידוש, וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה".**

מבואר מדברי הרמב"ם כי חובת הבדלה היא גם כן בכלל: **"זכור את יום השבת לקדשו"**, לקדשו בדברים גם ביציאתו, ולכאורה קשה הלא הבדלה היא פירוד מיום השבת, ואם כן איך יוצדק לתאר את ההבדלה מקדושת השבת בכלל: **"זכור את יום השבת לקדשו"**. ומוכח מזה כי תכלית ההבדלה היא להמשיך מקדושת השבת ניצוצי אור לימי החול, לכן היא נכללת במצות עשה לזכור את יום השבת לקדשו בהמשכת קדושתו לימי החול.

יומתק לבאר בזה מה שהזכירו חכמינו ז"ל בגמרא (פסחים קיג.) בין אלו שהם מנוחלי עולם הבא: **"המבדיל על היין במוצאי שבתות"**. ומפרש בגמרא: **"מאי היא, דמשייר מקידושא לאבדלתא"**. פירוש, שמשאיר מהיין של קידוש להבדלה. לפי האמור יש לבאר הכוונה בזה, על פי הידוע כי שבת הוא מעין עולם הבא, כמבואר בגמרא (ברכות נז:): **"שבת אחד מששים לעולם הבא"**.

הנה כי כן זהו שרמזו לנו חכמינו ז"ל באומרם, כי המשאיר **"מקידושא לאבדלתא"** הוא מנוחלי עולם הבא, הכוונה בזה שהוא משאיר מקדושת השבת גם להבדלה, דהיינו גם על אחרי שהוא נבדל מהשבת לששת ימי החול, הרי הוא מנוחלי עולם הבא, שגם בימות החול הוא בן עולם הבא, שנשאר אצלו מקדושת השבת שהיא מעין עולם הבא.

הצדיק משאיר רושם מקדושתו אפילו אחרי שנסתלק לעולמו

מעתה יאירו עינינו להבין מה שמקשר המדרש בין מה שמברכים על הנר במוצאי שבת, למה ששלח יעקב את יהודה אל יוסף גושנה, לעשות הכנה לירידת ישראל לגלות מצרים, כי לכאורה יש מקום לבעל דין לשאול, מה בצע לרדת לגושן שהיתה נחלת שרה אמנו שנתקדשה במצרים, הלא שרה אמנו כבר נסתלקה מן העולם.

אולם התשובה הברורה על כך היא, כי כך דרכה של הקדושה שאפילו אחרי שהיא מסתלקת היא משאירה רושם בעולם, כמו שפירש רש"י בפרשת ויצא (בראשית כח-י): **"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה"**. ופירש ב"אהבת שלום" (שם) הכוונה בזה, כי אף שהצדיק יוצא מהמקום ופנה הודה פנה זיוה פנה הדרה, עם כל זאת **"יציאת צדיק מן המקום עושה רושם"**, כלומר שעושה רושם במקום הזה לעולם.

הנה כי כן על זה מביא המדרש ראיה ממצות הבדלה, שמברכים על הנר רק אחרי שיאותו לאורו, לרמז כי רק אחרי שזכינו ליהנות מקדושת האור של השבת, אפשר להיפרד ממנה ולהמשיך קדושתה על ששת ימי החול, הרי מבואר כי כך דרכה של הקדושה, שאפילו אחרי הסתלקותה היא משאירה רושם להמשיך מקדושתה גם אחרי שאנו נפרדים ממנה. ולפי זה מבואר היטב מה ששלח יעקב אבינו את יהודה אל יוסף להורות לפניו גושנה, כי גם אחרי שנסתלקה שרה אמנו לחיי העולם הבא, עדיין נשאר בגושן רושם מקדושתה הגדולה.

הוכחת המדרש ממה שגנז הקב"ה את האור לצדיקים

בדרך המלך נלך לבאר בזה מה שהביא המדרש ראיה: **"כך שנו רבותינו אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו, ומנין למדו מן הקב"ה, שנאמר וירא אלקים את האור כי טוב, ואחר כך ויבדל אלקים בין האור ובין החושך"**, והתפלאנו איך מוכח מזה שהקב"ה בירך על האור רק אחרי שנהנה כביכול ממנו.

ונראה לפרש הכוונה בזה על פי מה שפירש רש"י (בראשית א-ד): **"וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה** (חגיגה יב.)**, ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבוא"**. ותמהו המפרשים מאחר שהקב"ה גנז את האור לצדיקים כדי שלא ישתמשו בו הרשעים, מה ראה על ככה לגלות מקודם את האור ואחר כך לגנזו, הלא היה יכול שלא לגלותו כלל.

אולם הישוב האמיתי על כך הוא, שרצה הקב"ה להשאיר בעולם רושם מהאור הגנוז כדי שיוכלו הצדיקים להשתמש בו, כמבואר ב"דגל מחנה אפרים" (פרשת בראשית ד"ה וירא) בשם זקינו הבעל שם טוב הקדוש זי"ע:

"ושמעתי מאדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה, היכן נגנז האור ההוא, ואמר שהשם יתברך גנזו בתורה, ולכן משתמשין צדיקים בכל דור ודור באור ההוא, היינו על ידי התורה שיש בה אותו האור שיכולין להסתכל בו מסוף העולם ועד סופו, כמו שראו עיני ממש כמה מעשיות, מה שכתב לדודי זקני המנוח ר' גרשון קוטיבור ז"ל לארץ הקדושה, איך שראה אותו בשבת בחוץ לארץ, ומה זה עשה בחוץ לארץ. והשיב לו דודי זקני באגרת שבאותו שבת עשה איזה גביר ברית מילה בחוץ לארץ, ושלח אחריו להיות מוהל אצלו, וכהנה וכהנה אשר קצרה היריעה מהכיל, אשר הסתכל ממש מסוף עולם ועד סופו, והכל היה על ידי אותו אור שנגנז בתורה".

הנה כי כן מבואר היטב מה שהביא המדרש שמברכים על הנר במוצאי שבת משיאותו לאורו, כי אחרי שאנו נהנים מאור השבת, אנו יכולים לברך על הנר במוצאי שבת כדי להמשיך מקדושת השבת על ימי החול, ועל זה הביאו ראיה ממה שכתוב: **"וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל"**, אשר מזה למדנו שגנז הקב"ה את האור לצדיקים, וקשה למה ברא את האור לכתחילה אם רצה לגונזו, אלא משום שרצה שישאר רושם לצדיקים, מזה נשכיל להבין שגם אנו צריכים להשאיר רושם מקדושת השבת לימי החול, ולכן מבדילים על היין כמו שקידשנו על היין, ומברכים על הנר כמו שבירכו על הנר בערב שבת.

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהדב הי"ו לרפואה השלימה של האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני שתחי'

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com